

Володимир Волосецький

Національна академія Служби безпеки України

ЗАКОНОДАВСТВО ЄС У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ

Volodymyr Volosetskyi

National Academy of the Security Service of Ukraine

EU LEGISLATION IN THE FIELD OF PERSONAL DATA PROTECTION

The article investigates features of the EU legislation in the field of personal data protection. It defines basic directions and stages of the EU legislation's genesis in the field of personal data protection. It was noted that adoption of national laws of EU member states aimed at regulating personal data protection was the final stage of forming a legal mechanism to protect personal data in the EU. The article emphasized that international and European experience will bring domestic laws and regulations into line with EU standards and improve legal mechanisms for regulation of personal data protection, considering the basic principles of such mechanisms in this area. Recommendations were given to implement EU legislation for protection of personal data in Ukraine.

Key words: EU, information, information law, personal data, personal data protection.

Вступ. Сучасне життя характеризується розповсюдженням і застосуванням інформаційних технологій, формуванням глобальних інформаційних систем, методів автоматичної обробки даних, доступ до яких може здійснюватися практично будь-якою особою з будь-якої точки земної кулі. Даний прогрес у сфері розробки та впровадження програмного забезпечення у формуванні баз персональних даних надзвичайно загострили проблему захисту приватного життя фізичних осіб та захисту основних прав і свобод людини загалом.

В Україні у 2010 році було ухвалено Закон України «Про захист персональних даних», в якому персональні дані визначено як «відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована»¹.

Право на недоторканність персональних даних закріплено основоположними міжнародно-правовими актами у галузі прав людини. Так, в статті 12 Загальної декларації прав людини закріплено, що «ніхто не може зазнавати безпідставного втручання у його особисте і сімейне життя, безпідставного посягання на недоторканність його житла, тайну його кореспонденції або на його честь і репутацію; кожна людина має право на захист закону від такого втручання або таких посягань»².

Важливе значення в міжнародному регулюванні питання захисту персональних даних має стаття 17 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, де зазначено, що «ніхто не повинен зазнавати свавільного чи незаконного втручання в його особисте і сімейне життя, свавільних чи незаконних посягань на недоторканність його житла або таємницю його кореспонденції чи незаконних посягань на його честь і репутацію; кожна людина має право на захист закону від такого втручання чи таких посягань»³.

Дане право регламентоване й положеннями Конституції України⁴.

Процес посилення масштабів процесів обігу та обробки інформації, зокрема у сфері

¹ Закон про захист персональних даних 2010 (Верховна Рада України). *Офіційний веб-сайт Верховної Ради України*. <zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17>.

² Загальна декларація прав людини 1948 р. *Офіційний веб-сайт Верховної Ради України*. <zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015>.

³ Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 (Редакція станом на 19.10.1973 р.). *Офіційний веб-сайт Верховної Ради України*. <zakon.rada.gov.ua/go/995_043>.

⁴ Конституція України 1996 (Верховна Рада України). *Офіційний веб-сайт Верховної Ради України*. <zakon.rada.gov.ua/go/254к/96-вр>.

персональних даних, свідчить про нагальну необхідність створення дієвого механізму протидії порушенню вищезазначених прав.

Необхідність подальшого розвитку правового регулювання у сфері захисту персональних даних в Україні з урахуванням вже існуючих правових механізмів в ЄС зумовлюють актуальність даного дослідження.

Постановка проблеми. Досконале дослідження міжнародних правових актів та стандартів, а також законодавства ЄС щодо захисту персональних даних є необхідним при приведенні до даних стандартів національного законодавства.

Вивчення Україною міжнародного досвіду та досвіду ЄС щодо правових механізмів регулювання захисту персональних даних, врахування основних принципів щодо організації таких механізмів в цій галузі дало б змогу привести у відповідність із стандартами ЄС вітчизняних законів та підзаконних актів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання, пов'язані із персональними даними досліджувались у працях таких вітчизняних науковців, як: Т. Костецька¹, В. Ліпкан², А. Марущак³, А. Тунік⁴, І. Усенко⁵, К. Цьомик⁶, М. Щербатюк⁷ та ін. Проте розвиток законодавства у даній сфері продовжується, як на національних рівнях, так і на рівні ЄС.

Метою дослідження є правовий аналіз базового законодавства ЄС у сфері захисту персональних даних.

Основні результати дослідження. Право на захист персональних даних - одне з невід'ємних прав сучасної людини.

Європейське право є прикладом найбільш розвинених норм про захист персональних даних. Правове регулювання захисту персональних даних в Європі почало активно формуватись в 1970-1980 роках. Можна визначити такі основні етапи формування нормативного механізму захисту персональних даних в ЄС: Конвенція Ради Європи про захист прав і основних свобод від 04.11.1950 р. (право на захист персональних даних також впливає із статей 8 та 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, в яких вказується, що «кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції; органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб»; кожен має право на свободу вираження поглядів; це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів; не перешкоджається державам вимагати ліцензування діяльності радіомовних, телевізійних або кінематографічних підприємств; здійснення цих свобод, оскільки воно пов'язане з обов'язками і відповідальністю, може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і безсторонності суду⁸; Конвенція Ради Європи РЄ №108 від 28.01.1981 р. «Про захист осіб у зв'язку з автоматизованою

¹ Костецька, Т.А. (1998). Гармонізація національного інформаційного законодавства як умова входження України в світове інформаційне середовище. *Проблеми гармонізації законодавства України з міжнародним правом: матеріали наук.-практ. конференції*. Київ: Ін-т законодавства Верховної Ради України, 286-289.

² Ліпкан, В.А., Максименко, Ю.Є., Желіховський, В.М. (2006). *Інформаційна безпека України в умовах євроінтеграції*. Київ: КНТ.

³ Марущак, А.І. (2007). *Правові основи захисту інформації з обмеженим доступом*. Київ: КНТ.

⁴ Тунік, А. (2011). Захист персональних даних: аналіз вітчизняного законодавства. *Право України*, 8, 97-100.

⁵ Усенко, І. Коментар до Закону України «Про захист персональних даних». *Харківська правозахисна група*. <<http://goo.gl/tCoj3v>>.

⁶ Цьомик, К.В. Обробка персональних даних: юридичний аспект. *Юридическая компания «Сотер»*. <http://soter.kiev.ua/publications/legal_database_processing>.

⁷ Щербатюк, М. Особливості захисту персональних даних в Інтернеті. *Інтернет Асоціація України*. <<http://www.inau.org.ua/15.225.0.0.1.0.phtml>>.

⁸ Конвенція Ради Європи про захист прав і основних свобод 1950. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. <zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/995_004>.

обробкою персональних даних»¹; Додатковий протокол до Конвенції №108 від 08.11.2001 р.²; Директива 95/46/ЄС про захист фізичних осіб стосовно обробки персональних даних і вільне пересування персональних даних від 24.10.1995 р.³; Директива 97/66/ЄС Європейського парламенту та Ради «Про обробку персональних даних і захист прав осіб у телекомунікаційному секторі» від 15.12.1997 р.⁴; Хартія Європейського Союзу про основні права від 07.12.2000 р.⁵.

Ухвалення національних законів країн-учасниць ЄС, направлених на регулювання питань захисту персональних даних стало завершальним етапом формування нормативного механізму захисту персональних даних в ЄС.

Подальший процес законодавчого закріплення положень щодо персональних даних відбувався на рівні Директив ЄС.

Так, у констатуючій частині Директиви 95/46/ЄС Європейського парламенту та Ради «Про захист осіб у зв'язку з обробкою персональних даних та вільним обігом цих даних» від 24 жовтня 1995 р., яка була ухвалена Європейським парламентом на підставі положень Договору про заснування Європейського Союзу та висновків Комісії Економічної та Соціальної Ради ЄС, міститься 72 рекомендації щодо захисту персональних даних. Зокрема, акцентується увага на тому, що обробка всіх видів персональних даних призначена сприяти економічному та соціальному прогресу, розвитку взаємовигідного обміну та добробуту людини.

Вільний рух інформаційних ресурсів щодо товарів, капіталів і послуг передбачає не лише вільний рух персональних даних, а й забезпечення високого рівня їх захисту. Цього вимагає поширення телекомунікаційних зв'язків, зростаючі інформаційні потоки, збільшення обсягів науково-технічного та іншого співробітництва. З цією метою, дотримуючись проголошених Конвенцією №108 Ради Європи та Директивою 95/46/ЄС принципів захисту даних, Європейський парламент ухвалив Директиву 97/66/ЄС Європейського парламенту та Ради «Про обробку персональних даних і захист прав осіб у телекомунікаційному секторі» від 15 грудня 1997 р., яка зазначає, що в телекомунікаційному секторі Європейського Співтовариства запроваджуються нові передові цифрові технології та нові телекомунікаційні послуги, що зумовлюють певні вимоги до захисту персональних даних користувача. Директива 97/66/ЄС передбачає захист персональних даних як фізичних осіб, так і захист законних інтересів юридичних осіб, а її констатуюча частина містить 28 рекомендацій, спрямованих на гармонізацію положень держав-членів, необхідну для забезпечення адекватного рівня захисту персональних даних у телекомунікаційному секторі та забезпечення їх вільного обігу, а також – вільного обігу телекомунікаційного обладнання і послуг у Європейському Співтоваристві.

Захисту персональних даних в Інтернеті присвячено Рекомендації Ради Європи «Основні напрямки захисту прав фізичних осіб у зв'язку з обробкою персональних даних у інформаційних супермагістралях» від 09.12.1997 р.⁶. У відповідності до цих Рекомендацій користувачі та провайдери послуг Інтернету мають урахувати особливість захисту персональних даних у цій мережі у зв'язку із можливістю несанкціонованого їх використання та нанесення шкоди людині, суспільству або державі.

Довгий час ЄС намагалося створити єдиний нормативний акт у сфері захисту персональних даних. Після більше чотирьох років інтенсивного обговорення законопроекту Радою Європи в квітні

¹ Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних 1981 (Рада Європи). Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. <zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_326>.

² Додатковий протокол до Конвенції про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних 2001 р. з подальшими змінами. ЛігаЗакон. <search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MU81311.html>.

³ Директива 95/46/ЄС про захист фізичних осіб стосовно обробки персональних даних і вільне пересування персональних даних від 24 жовтня 1995 р. з подальшими змінами Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. <zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_242>.

⁴ Директива 97/66/ЄС Європейського парламенту та Ради «Про обробку персональних даних і захист прав осіб у телекомунікаційному секторі» від 15 грудня 1997 р. з подальшими змінами Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. <zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_243>.

⁵ Хартія основних прав Європейського Союзу 2000. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. <zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_524>.

⁶ Рекомендації Ради Європи про основні напрямки захисту прав фізичних осіб у зв'язку з обробкою персональних даних у інформаційних супермагістралях від 09 грудня 1997 р. з подальшими змінами. <<https://minjust.gov.ua/file/23517>>.

2016 р. Європарламент ратифікував закон про захист персональних даних¹. Остання редакція Загальноєвропейського закону про захист даних була схвалена Комітетом громадських свобод в Європарламенті, а також міністерствами юстиції і внутрішніх справ.

Згідно даного Закону, жодна компанія або органи влади не мають права збирати дані про особу, за винятком випадків, коли сама особа дала згоду на це або існують законодавчі положення, які змушують особу передати певні дані. Збір даних компаніями, веб-сайтами або іншими службами дозволений тільки в тих випадках, якщо особа надала на це свою однозначну беззастережну згоду. Компанії мають право запитувати тільки ті дані, які дійсно необхідні їм для надання послуг. У законі вперше беззастережно закріплено так зване «право на забуття». Тепер інформаційні сервіси, що збирають дані, повинні на вимогу видалити акаунти і особисті дані особи, і більше не мають права передавати їх третім особам. У питанні захисту особистих даних кордонів між країнами більше не існує. Компанії та корпорації з представництвами в декількох європейських країнах можуть обмінюватися даними всередині підприємств, тільки якщо дотримуються правил захисту даних. Компанії будуть мати право передавати особисті дані особи третіх країн, таких як США, тільки якщо в них створено такий же рівень захисту даних, як і в ЄС.

Закон передбачає, що його вимоги повинні бути прийняті законодавством всіх країн ЄС до 2018 р., проте для цього не потрібно на національному рівні приймати нові нормативні акти. Тобто методом прийняття Загальноєвропейського закону про захист персональних даних фактично відбувалася уніфікація захисту персональних даних у всіх 28 країнах-членах Євросоюзу.

Висновки та рекомендації. Становлення законодавства ЄС у сфері захисту персональних даних відбувалося у декілька етапів. На даний момент фактично створена нова єдина нормативна база для всіх країн Євросоюзу в частині захисту персональних даних.

Законодавство про захист персональних даних поступово вкорінюється в рамках національного і міжнародного законодавства та набуває практики застосування.

Законодавство щодо захисту персональних даних є важливим кроком України до стандартів ЄС у сфері захисту прав людини.

Перспективи подальших досліджень, на нашу думку, пов'язані із необхідністю вивчення нових тенденцій розвитку інституту захисту персональних даних в ЄС та законодавчому механізмі їх захисту на основі триваючих на сьогодні правових реформ у цій сфері та пошуком можливостей впровадження найкращого європейського досвіду в законодавство України.

References:

1. Dyrektyva 95/46/JeS pro zakhyst fizychnykh osib stosovno obrobky personalnykh danykh i vilne peresuvannia personalnykh danykh vid 24 zhovtnia 1995 r. z podalshymy zminamy [Directive 95/46/EU on protection of individuals with regard to processing of personal data and free movement of personal data of 24 October 1995, with next amendments]. *Ofitsiinyi veb-sait Verkhovnoi Rady Ukrainy* [The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_242>. [in Ukrainian].
2. Dyrektyva 97/66/JeS Yevropeiskoho parlamentu ta Rady «Pro obrobku personalnykh danykh i zakhyst prav osib u telekomunikatsiinomu sektori» vid 15 hrudnia 1997 r. z podalshymy zminamy [Directive 97/66/EU of the European Parliament and the Council "On processing of personal data and protection of the rights of persons in telecommunications sector" of 15 December 1997, with next amendments]. *Ofitsiinyi veb-sait Verkhovnoi Rady Ukrainy* [The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_243>. [in Ukrainian].
3. Dodatkovyi protokol do Konventsii pro zakhyst osib u zviazku z avtomatyzovanoiu obrobkoiu personalnykh danykh 2001 r. z podalshymy zminamy [Additional Protocol to the Convention for the Protection of Individuals in connection with Automatic Processing of Personal Data in 2001, with next amendments]. *LihaZakon*. <search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MU81311.html>. [in Ukrainian].
4. *Zahalna deklaratsiia prav liudyny 1948 r.* [The Universal Declaration of Human Rights, 1948] *Ofitsiinyi veb-sait Verkhovnoi Rady Ukrainy* [The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015>. [in Ukrainian].
5. *Zahalnoievropeiskyi Zakon pro zakhyst personalnykh danykh YeS vid 14 kvitnia 2016 r.* [Pan-European law on data protection in EU of 14 April 2016] <ukr.obozrevatel.com/.../03694-yak-teper-zahischatimut-pers...>. [in Ukrainian].
6. *Zakon pro zakhyst personalnykh danykh 2010* [The Law on Personal Data Protection, 2010] (Verkhovna Rada of Ukraine). *Ofitsiinyi veb-sait Verkhovnoi Rady Ukrainy* [The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine].

¹ *Zagальноєвропейський Закон про захист персональних даних ЄС від 14 квітня 2016 р.* <ukr.obozrevatel.com/.../03694-yak-teper-zahischatimut-pers...>.

<zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17>. [in Ukrainian].

7. *Konventsiia pro zakhyst osib u zv'iazku z avtomatyzovanoi obrobkoiu personalnykh danykh 1981* (Rada Yevropy) [Convention on the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data 1981 (Council of Europe)]. *Ofitsiinyi veb-sait Verkhovnoi Rady Ukrainy* [The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine].

<zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_326>. [in Ukrainian].

8. *Konventsiia Rady Yevropy pro zakhyst prav i osnovnykh svobod 1950* [Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, 1950]. *Ofitsiinyi veb-sait Verkhovnoi Rady Ukrainy* [The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/995_004>. [in Ukrainian].

9. *Konstytutsiia Ukrainy 1996* [The Constitution of Ukraine 1996]. *Ofitsiinyi veb-sait Verkhovnoi Rady Ukrainy* [The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <zakon.rada.gov.ua/go/254k/96-vr>. [in Ukrainian].

10. Kostetska, T.A. (1998). Harmonizatsiia natsionalnoho informatsiinoho zakonodavstva yak umova vkhodzhennia Ukrainy v svitove informatsiine seredovyshche [Harmonization of national information legislation as a condition of entry of Ukraine into the global information environment]. *Problemy harmonizatsii* [The problems of harmonization], 286-289. [in Ukrainian].

11. Lipkan, V.A., Maksymenko, Iu.Ie., Zhelikhovskiy, V.M. (2006). *Informatsiina bezpeka Ukrainy v umovakh yevrointehratsii* [Information security of Ukraine in terms of European integration]. Kyiv: KNT. [in Ukrainian].

12. Marushchak, A.I. (2007). *Pravovi osnovy zakhystu informatsii z obmezhenym dostupom* [Legal basis for protection of restricted information]. Kyiv: KNT. [in Ukrainian].

13. Mizhnarodnyi pakt pro hromadianski ta politychni prava 1966 (Redaktsiia stanom na 19.10.1973 r.) [International Covenant on Civil and Political Rights 1966 (Revision as of 10.10.1973)]. *Ofitsiinyi veb-sait Verkhovnoi Rady Ukrainy* [The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <zakon.rada.gov.ua/go/995_043>. [in Ukrainian].

14. *Rekomendatsii Rady Yevropy pro osnovni napriamky zakhystu prav fizychnykh osib u zviazku z obrobkoiu personalnykh danykh u informatsiinykh supermahistraliakh vid 09 hrudnia 1997 r. z podalshymy zminamy* [Recommendations of the Council of Europe about the scope of protection of individuals in relation to processing of personal data in information superhighway of 9 December 1997, with next amendments].

<<https://minjust.gov.ua/file/23517>>. [in Ukrainian].

15. Tunik, A. (2011). Zakhyst personalnykh danykh: analiz vitchyznianoho zakonodavstva [Personal data protection: analysis of national legislation]. *Pravo Ukrainy*, 8 [Law of Ukraine], 97-100.

16. Usenko, I. Komentar do Zakonu Ukrainy «Pro zakhyst personalnykh danykh» [Commentary on the Law of Ukraine "On Personal Data Protection"]. *Kharkivska pravozakhysna hrupa* [Kharkiv Human Rights Group] <<http://goo.gl/tCoj3v>>. [in Ukrainian].

17. Khartiia osnovnykh prav Yevropeiskoho Soiuzu 2000 [Charter of Fundamental Rights of the European Union, 2000]. *Ofitsiinyi veb-sait Verkhovnoi Rady Ukrainy* [The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_524>. [in Ukrainian].

18. Tsomyk, K.V. Obrobka personalnykh danykh: yurydychnyi aspekt [Processing of personal data: legal aspect]. *Yurydycheskaia kompaniia «Soter»* [Law firm "Soter"]. <http://soter.kiev.ua/publications/legal_database_processing>. [in Ukrainian].

19. Shcherbatiuk, M. Osoblyvosti zakhystu personalnykh danykh v Interneti [Features of personal data protection on the Internet]. *Internet Asotsiatsiia Ukrainy* [Internet Association of Ukraine]. <<http://www.inau.org.ua/15.225.0.0.1.0.phtml>>. [in Ukrainian].